

УДК 378.14

**ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ВИХОВАННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ
РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ**

Романюк І.М.
м.Київ

Стаття присвячується огляду розбудови та становлення системи ідеологічної роботи у Збройних Силах Республіки Білорусь та підготовки кадрів для органів з ідеологічної роботи Збройних Сил Республіки Білорусь. Визначено основні напрями державної ідеології РБ; зроблено огляд історичної ретроспективи становлення органів ідеологічної роботи у ЗС РБ; проаналізовано зміст основних нормативно-правових документів з питань організації і функціонування органів ІР

Республіки Білорусь.

Ключові слова: Збройні Сили Республіки Білорусь, виховна робота, морально-психологічне забезпечення, національна ідея, національна ідеологія, ідеологічна робота у збройних силах.

Питання формування готовності військовослужбовців до виконання завдань в умовах підготовки та ведення збройної

боротьби постає перед керівництвом практично всіх сучасних армій. Це здійснює керівництво армій провідних країн світу, зокрема НАТО, які довгі роки ведуть антитерористичні операції у низці країн світу, арміях країн Співдружності незалежних держав (СНД), Китаю, Ізраїлю, арабських країнах тощо.

Інтенсивно ці процеси відбуваються у арміях багатьох країн СНД, які не спроможні забезпечити в наслідок економічного занепаду належний соціальний пакет своїм військовослужбовцям та ґрунтовно вмотивувати своїх військовослужбовців для самовідданої військової праці. У цих країнах відслідковується наполегливий пошук компенсаторів у сфері ідеологічного, виховного, морального, соціального, психологічного впливу на свідомість та поведінку особового складу відповідних армій.

У Білорусі, Росії, Казахстані сформувалась така точка зору, що відбувся небезпечний процес девальвації духовних цінностей суспільства в цілому і окремої особи зокрема. Це послужило однією з причин включення задачі забезпечення духовної безпеки в число пріоритетних задач державної політики і військового будівництва у цих країнах. Для здійснення цієї діяльності розгорнута підготовка кадрів з виховання особового складу.

Метою статті ми обрали огляд розбудови та становлення системи ідеологічної роботи у Збройних Силах Республіки Білорусь та підготовки кадрів для органів з ідеологічної роботи Збройних Сил Республіки Білорусь.

Після розпаду СРСР на території Республіки Білорусь залишилися війська Білоруського військового округу та два вищих військових навчальних заклади: Мінське вище військово-політичне загальновійськове училище (далі - МВВПЗВУ) та Мінське вище інженерне зенітно-ракетне училище (далі - МВІЗРУ).

Початок утворення МВВПЗВУ було покладено постановою Ради Міністрів СРСР від 18 серпня 1979 року № 785/236 про створення двох училищ - Мінського ВВПОУ і Таллінського ВВПСУ. В училищі здійснювалась підготовка офіцерів за напрямом: "організація партійно-політичної роботи у військах". Всього за час існування вишу було здійснено 11 випусків офіцерів. Починаючи з 1980 по 1991 рр. у МВВПЗУ здобули освіту 900 чоловік з 24 зарубіжних країн. У листопаді 1991 року, в контексті деполітизації Збройних Сил СРСР, училище було перейменовано у Мінське вище військово-педагогічне загальновійськове училище. У той же період часу в Збройних Силах були ліквідовані військово-політичні органи, зруйнована струнка багаторічна система виховної роботи в армії що, в кінцевому результаті, привело до різкого зниження рівня дисципліни та правопорядку [3].

Однак, на початку 90-х років гостро постала проблема військової дисципліни: під загрозою опинився й моральний дух армії: злочини та події в армійському середовищі зросли в кілька раз, а кількість самогубств у розрахунок на 1000 військовослужбовців збільшилася більш ніж в чотири рази порівняно з 1990-1991 роками. У тому ж році у Збройних Силах було зафіксовано найвищий коефіцієнт злочинності за всю історію Білоруського військового округу та Збройних Сил Республіки Білорусь.

Такому стану справ чималою мірою сприяли помилкові теоретичні положення, на яких базувалася робота щодо зміцнення правопорядку в Збройних Силах. Існувала гіпотеза, що підтримання належного порядку у війську цілком залежить від стану правопорядку в суспільстві, тобто, поширення отримала "спекулятивна ідея спільних криміногенних властивостей армії та суспільства" [1].

Так, у опублікованій у 1993 році "Концепція досягнення високого рівня воїнської дисципліни в Вооруженных Силах Республіки Білорусь" вказувалося, що "наявність порушень в армійському середовищі (навмисних і ненавмисних) об'єктивне і закономірне явище, наслідок фізіологічної та морально-психологічної невідповідності значної частини громадян до військової служби, суперечностей між природним прагненням особистості до свободи і самовираження і обме-

женнями, пов'язаними з особливостями армійського укладу". На думку авторів цього документа, "у міру розвитку процесу демократизації суспільних відносин прояви цих протиріч матимуть більш виражений характер". Отже, наведені вище положення одного з керівних документів чітко відображають рівень розуміння сутності армійських кримінологічних проблем на початку 90-х років минулого століття [2].

Постановою Ради Міністрів Республіки Білорусь від 3 червня 1992 року № 333 "Про підготовку офіцерських кадрів для Вооруженных Сил Республіки Беларусь" Мінське вище військово-політичне загальновійськове училище було перетворене на Мінське вище військове командне училище й перейшло у безпосереднє підпорядкування Міністерства оборони Республіки Білорусь. Основним завданням училища стала підготовка військових кадрів командного профілю. Фактично, підготовка кваліфікованих кадрів офіцерів-вихователів була призупинена.

Динаміка суспільних та соціально-економічних трансформацій середини 90-х років і у країні в цілому, і у Збройних Силах зокрема, обумовила значимість виховної роботи і необхідність її вдосконалення. На порядок денний стало формування всебічно розвиненої особистості військовослужбовців в інтересах підготовки їх до виконання конституційного обов'язку щодо захисту Республіки Білорусь. На підставі Директиви Міністра оборони Республіки Білорусь (далі - МО РБ) від 7 листопада 1994 року № Д-29 "О воспитательной работе в Вооруженных Силах Республіки Беларусь" було створено систему органів виховної роботи. На органи виховної роботи покладалась функція планування та організації процесу державно-правової підготовки, патріотичного, військового та духовно-морального виховання особового складу, координації всієї діяльності, спрямованої на підтримку і зміцнення військової дисципліни [7].

З часом, відповідно до наказу МО РБ від 20 травня 2003 року № 17 "Об организации морально-психологического обеспечения Вооруженных Сил Республіки Беларусь", органи виховної роботи були перетворені в органи морально-психологічного забезпечення [4].

Отже, слід зробити висновок, що протягом 1991-2005 років було створено національну білоруську державу та закінчено реформування ЗС РБ. Новий етап державотворення вимагав формування системи ідей, яка б відображала інтереси всього білоруського народу.

Саме в цей період білоруськими ідеологами були сформульовані такі поняття як "національна ідея" - домінуюче в національній свідомості уявлення, яким даний народ виражає зміст свого історичного існування, а також система поглядів, заснована на принципах спільності нації і пріоритету її інтересів у різних сферах суспільства та "національна ідеологія" - досягнення згоди, цілісного консенсусу суспільства. Отже, набуло актуальності питання щодо удосконалення ідеологічної роботи в державі. Прийняття Указу Президента Білорусії "Об улучшении кадрового обеспечения органов по идеологической работе" (2004 р.) поклало початок створенню органів з ідеологічної роботи у ЗС (органів з ідеологічної та морально-психологічної роботи у Прикордонних військах Республіки) [6].

Наказом МО РБ від 19 серпня 2005 р. № 662 "Об утверждении Положения об органах идеологической работы в Вооруженных Силах Республіки Беларусь" було створено систему органів з ідеологічної роботи (далі - ІР). Зокрема, цим документом визначено структуру та основні завдання органів ІР у ЗС. Безпосередня організація ІР покладається на органи ІР, які очолюють заступники командирів з ідеологічної роботи. Керівництво ідеологічною роботою в Збройних Силах здійснює Помічник Міністра оборони з ідеологічної роботи. До складу органів з ІР також входять: заступники Міністра оборони Республіки Білорусь, командувачі видів Збройних Сил, помічники Міністра оборони Республіки Білорусь, начальники структурних підрозділів МО РБ, командувачі військами Оперативних командувань, командири з'єднань і військових частин, начальники військових

навчальних закладів, керівники організацій МО, військові комісари. Всі вище перелічені посадові особи несуть персональну відповідальність за стан ІР. Помічник Міністра оборони з ідеологічної роботи є прямим начальником для всіх посадових осіб органів ідеологічної роботи Збройних Сил [5].

До структури органів ідеологічної роботи Збройних Сил на рівні управління входять: Головне управління ідеологічної роботи Міністерства Оборони; Управління ідеологічної роботи командувань видів Збройних Сил; Управління ідеологічної роботи Оперативного командування, відділи ідеологічної роботи установ освіти "Військова Академія Республіки Білорусь", "Мінське Суворовське військово училище", Департаменту транспортних військ Міністерства оборони; відділи ідеологічної роботи і соціального захисту у військових комісаріатах областей, військово-комісаріаті м. Мінська і Мінської області; відділення ідеологічної роботи у з'єднаннях, авіаційних базах; заступники командирів (начальників) з ідеологічної роботи у військових частинах, військових факультетах цивільних установ, що забезпечують отримання вищої освіти; заступник командира підрозділу з ідеологічної роботи – у підрозділах, де за штатом передбачено посаду заступника командира з ідеологічної роботи. На військових факультетах цивільних ВНЗ, безпосередня організація ІР покладається на заступників начальників військових факультетів з ІР, на військових кафедрах вищих навчальних закладів – на заступників начальників військових кафедр. На них також покладається участь в ІР і військово-патріотичному вихованні студентів у взаємодії з органами ІР відповідних ВНЗ. У військових комісаріатах, де за штатом не передбачені військові посади заступників військових комісарів по ІР, виконання завдань ІР покладається на військових комісарів [5].

Основний документ, який регламентує організацію ідеологічної роботи у ЗС РБ – "Інструкція про порядок організації ідеологічної роботи в Вооруженных Силах", затверджена наказом МО РБ від 3 січня 2006 року № 1 [3]. Ця Інструкція визначає порядок організації, проведення та основні напрями ідеологічної роботи у ЗС РБ. Інструкція у спеціальних розділах регламентує зміст, порядок організації, проведення та основні напрями виховної роботи, в тому числі патріотичної та індивідуальної виховної роботи, інформаційної діяльності ЗС (у тому числі використання глобальної інформаційної мережі Інтернет в інтересах інформаційної діяльності), інформаційно-пропагандистської (у тому числі порядок організації ідеологічної підготовки та інформування) та психологічної роботи, соціально-правової роботи та соціокультурної діяльності, порядок організації взаємодії із державними органами, громадськими та релігійними об'єднаннями. З 2005 року у Військовій Академії Республіки Білорусь здійснюється набір та підготовка курсантів за спеціальністю "Ідеологічна робота в Збройних Силах" за напрямком "Ідеологічна робота (Збройні Сили), кваліфікація – спеціаліст з ідеологічної роботи, термін навчання – 4 роки.

Курсанти - ідеологи навчаються на загальновійськовому і прикордонному факультетах академії. Програма навчання практично не відрізняється від підготовки офіцерів загально-військових спеціальностей, що дозволяє майбутньому спеціалістові - ідеологу, у разі необхідності, здійснювати управління підлеглим військовим організмом. До навчальної програми ідеологів включено такі дисципліни як психологія, педагогіка, робота зі ЗМІ, курс іноземної мови, теорія і практика ідеологічної роботи і ін. Програмою також передбачені відвідування курсантами театрів, музеїв і виставок, участь у студентських форумах і конференціях, а також у тематичних вечорах .

В епоху інформаційних війн належна увага приділяється підготовці фахівців-ідеологів у галузі інформаційних технологій, що дозволить у майбутньому підтримувати необхідний рівень безпеки держави, а також створювати сприятливий морально-психологічний клімат у військовому колективі, підвищувати престиж і авторитет Збройних Сил.

У чому полягає основа державної ідеології Білорусії? На-

самперед, у розумінні суверенітету і незалежності країни, національних інтересів та національної безпеки.

Отже, слід зробити висновок, що ІР в Збройних Силах - це, насамперед цілеспрямована діяльність командирів, штабів, органів ідеологічної роботи, яка покликана сформувати в суспільній свідомості систему світоглядних ідеалів, цінностей та орієнтирів, практично реалізованих у поведінці об'єктів ідеологічної роботи в інтересах забезпечення військової безпеки держави. Вона є складовою державної ідеологічної роботи. Об'єктами ідеологічної роботи є військовослужбовці, цивільний персонал Збройних Сил, населення і громадськість республіки, міжнародна громадськість.

Основною метою ІР є досягнення і підтримання високого морального духу особового складу Збройних Сил, виховання почуття особистої причетності до захисту Вітчизни у громадян Республіки Білорусь та адекватного розуміння міжнародною громадськістю миролюбної політики держави та заходів, що здійснюються задля забезпечення національної та міжнародної безпеки.

Основними завданнями ІР є проведення у Збройних Силах державної політики, реалізація вимог Президента Республіки Білорусь; формування патріотичної свідомості, любові до Батьківщини, свого народу, особистої відповідальності за забезпечення його безпеки в особового складу Збройних Сил та населення Республіки Білорусь; підтримання морально-психологічного стану та дисципліни військовослужбовців, цивільного персоналу на рівні, що забезпечує виконання поставлених перед ними завдань; формування морально-психологічної стійкості військовослужбовців, їх несприйнятливості до деструктивної ідеології.

ІР реалізується у двох взаємопов'язаних сферах: системі ідеологічної роботи безпосередньо з особовим складом Збройних Сил; інформаційної діяльності Збройних Сил через засоби масової інформації та шляхом активної взаємодії з державними та громадськими об'єднаннями.

Інформаційна діяльність Збройних Сил - це діяльність органів військового управління з організації моніторингу інформаційно-комунікативної сфери, формування високого морального духу населення Республіки Білорусь, захисту життєво важливих інтересів держави в інформаційно-смісловій сфері та створення сприятливої інформаційної обстановки в суспільстві для виконання поставлених перед Збройними Силами завдань забезпечення воєнної безпеки держави. Головним підсумком ідеологічної роботи в білоруській армії стала стійка тенденція зниження злочинності. З 1994 року по 2008 рік коефіцієнт злочинності (кількість злочинів у розрахунку на тисячу військовослужбовців) скоротився з 10,9 до 3,6%. Отже, слід зазначити, що у Збройних Силах Республіки Білорусь сформована принципово нова система ідеологічної роботи, заснована на сучасних моделях масової комунікації .

У системі ІР найважливішу роль відіграють військові засоби масової інформації. Особливе значення отримала організація інформаційної роботи в мережі Інтернет. Великою популярністю користується сайт Міністерства оборони, на якому детально висвітлені всі питання, що стосуються будівництва Збройних Сил, порядку призову і проходження військової служби, прав і обов'язків військовослужбовців. Протягом 2004-2005 рр. були створені новітні ідеологічні підрозділи: Школа солдатського активу, Центр психологічних і соціологічних досліджень, Студія військових художників, Студія військових письменників, Драматичний театр Білоруської Армії та інші, призначені для ефективного ідеологічної роботи [6].

У липні 2004 року було створено Центр ідеологічної роботи при Центральному Будинку офіцерів Збройних Сил Республіки Білорусь. Перші лекції, прочитані його співробітниками, отримали високу оцінку в творчих і військових колективах. Значно зросла потреба у відборі та якості інформації щодо ступеню ефективності заходів з морально-психологічного забезпечен-

ня, які проводяться на сучасному етапі військового будівництва. У зв'язку з цим на базі лабораторії громадського аналізу та соціологічних досліджень Військової академії Республіки Білорусь було створено Центр психологічних і соціологічних досліджень Збройних Сил. Доцільність даного рішення підтверджена результатами роботи органів управління, командирів, штабів в період проведення призовних кампаній [7].

У Республіці розроблено "План строительства и развития Вооруженных Сил" на наступні 5 років і нова Концепція будівництва до 2020 року. Серед основних завдань значиться максимальна раціональність постачання військ з використанням в державі єдиної системи матеріального забезпечення не тільки армії, але й інших військових формувань. Планується також створити умови для формування якісно нового інституту сержантів. У плані забезпечення соціального захисту військовослужбовців та осіб, звільнених з військової служби, членів їх сімей планується впровадження іпотечної накопичувальної системи будівництва житла для офіцерів і прапорщиків (у тому числі службового), розвиток інфраструктури військових містечок, насамперед відокремлених. Будуть вдосконалюватися також і системи пільг, гарантій і компенсацій, що надаються військовослужбовцям та цивільному персоналу [6].

Сьогодні моральний дух військовослужбовців оцінюється як високий. Це обумовлюється, насамперед, розумінням і прийняттям ними мети реформування армії, результатами перетворень, що відбуваються, а також вирішенням в ході реформування багатьох соціальних проблем. Не випадково сьогодні, на відміну від початку 1990-х років, абсолютна більшість опитаних офіцерів головною моральною цінністю бачать, насамперед, сумлінне виконання військового обов'язку. Основним чинником забезпечення безпеки Республіки Білорусь є моральний дух її народу.

Мета ідеологічної роботи на сучасному етапі - створення умов, які забезпечують переконання військовослужбовців, членів їх сімей, населення країни, міжнародної громадськості в доцільності прийнятих в Республіці Білорусь заходів щодо забезпечення національної та міжнародної безпеки, переконаність в доцільності того, що реалізовується в практичних справах військового будівництва, підготовці Збройних Сил та військової організації держави, підвищення рівня патріотизму населення Білорусі, позитивному міжнародному громадській думці щодо здійснюваного нашою країною політичного курсу.

Сьогодні у військових частинах запроваджено посаду заступника командира роти (батареї) з ідеологічної роботи. "Тим самим, - вважає колишній начальник Мінського ВВПЗВУ

генерал-лейтенант у відставці І.Л.Васильєв - "у створеній в білоруських Збройних Силах стрункій системі виховання відновлена важлива ланка. Офіцери, призначені на цю посаду, відіграють провідну роль у формуванні духу військових колективів. Зі скасуванням після розвалу Радянського Союзу нібито не актуальних посад заступників командирів рот по політчастині, відсутністю в ті роки в країні будь-яких орієнтирів, в армії, так і в суспільстві в цілому, створився ідеологічний вакуум" [6].

В білоруській армії, зокрема, відмовилися від практики, коли офіцерів карають за провину підлеглих за відсутності причинно-наслідкового зв'язку цієї провини з діяльністю посадовців. Результати такі: коефіцієнт злочинності (кількість злочинів на 1000 чоловік) в білоруській армії в 2005 році склав 5,4; за підсумками 2007 року - 4,2. Для порівняння: в 1994 році даний показник був 10,9. В арміях багатьох держав ближнього і дальнього зарубіжжя відповідний показник протягом останніх років - близько 16-17 злочинів. А в Сухопутних військах США, за деякими даними, тільки показник рівня дезертирства - 9 чоловік на 1000 військовослужбовців [3].

У результаті проведеного дослідження нами визначено основні напрями державної ідеології РБ; зроблено огляд історичної ретроспективи становлення органів ідеологічної роботи у ЗС РБ; проаналізовано зміст основних нормативно-правових документів з питань організації і функціонування органів ІР Республіки Білорусь. Отримані наукові результати дають підстави зробити такі висновки:

1. Діяльність органів з ідеологічної роботи у ЗС РБ спрямована на виховання патріотизму та професіоналізму військовиків, ґрунтується на засадах державної ідеології та є складовою загальнодержавної системи ідеологічної роботи.

2. Історичний процес реформування колишніх органів партійно-політичної роботи та процес їхньої трансформації у ЗС РБ має багато спільних рис з аналогічним періодом реформування органів з виховної і соціально-психологічної роботи ЗС України та органів з виховної роботи ЗС Російської Федерації. На думку керівників військового відомства РБ, діяльність органів з ідеологічної роботи сприяла суттєвому покращенню стану військової дисципліни та дійсно заповнила ідеологічний вакуум, який утворився після розпаду СРСР та ліквідації відповідних структур.

3. З огляду на інформаційну складову сучасних війн виникає потреба у цілеспрямованій підготовці фахівців, спроможних на високому рівні забезпечити захист особового складу й мирного населення від наслідків інформаційно-психологічного впливу.

Література і джерела

1. Информационный материал. № 2 (74). Политика республики Беларусь в области обороны (ко дню Защитников Отечества и Вооруженных Сил Республики Беларусь). - Минск, 2010.
2. Концепция достижения высокого уровня воинской дисциплины в Вооруженных Силах Республики Беларусь. 1993. / 01.02.2004 - Режим доступа: <<http://navynews.ru/?p=565>>. - Загол. з екрану. - Мова рос.
3. Мальцев Л. Вооруженные Силы Республики Беларусь: реформирование завершено, строительство и развитие продолжается / Л. Мальцев. - Режим доступа: <<http://www.ee/ee.njcs.ns1.BY/5lyf82.html>>. - Загол. з екрану. - Мова рос.
4. Наказ МО РБ від 20 травня 2003 року № 17 "Об организации морально-психологического обеспечения Вооруженных Сил Республики Беларусь" - Режим доступа: <<http://pravo.levonevsky.org/bazaby09/sbor41/text41802.htm>>. - Загол. з екрану. - Мова рос.
5. Наказ МО РБ від 12 серпня 2005 року № 662 "Об утверждении Положения об органах идеологической работы в Вооруженных Силах Республики Беларусь". Режим доступа: <<http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/pologhntnia/index-all.htm>>. - Загол. з екрану. - Мова рос.
6. Шумский А. Современный облик белорусских Вооруженных Сил / А. Шумский. - Военно-промышленный курьер. - № 39 (305), 7 октября 2009 года. - Режим доступа: <<http://vpk-news.ru/articles/6465>>. - Загол. з екрану. - Мова рос.
7. Указ Президента Білорусії "Об улучшении кадрового обеспечения органов по идеологической работе". 2004 г. Режим доступа: <<http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/pologhntnia/index-all.htm>>. - Загол. з екрану. - Мова рос.

Статья посвящена обзору строительства и становления системы идеологической работы в Вооруженных Силах Республики Беларусь и подготовки кадров для органов по идеологической работе Вооруженных Сил Республики Беларусь. Определены основные направления государственной идеологии РБ; сделан обзор исторической ретроспективы становления органов идеологической работы в ВС РБ; проанализировано содержание основных нормативно-правовых документов по вопросам организации и функционирования органов ИР Республики Беларусь.

Ключевые слова: Вооруженные Силы Республики Беларусь, воспитательная работа, морально-психологическое обеспечение, национальная идея, национальная идеология, идеологическая работа в вооруженных силах.

The article is devoted the review of building and becoming of the system of ideological work in Military Powers of Republic Byelorussia and training of personnel's for organs on ideological work of Military Powers of Republic Byelorussia. By the Byelorussian ideologists such concepts were formulated as a "national idea" is dominant in national consciousness presentation which this people express maintenance of the historical existence, and "national ideology" is achievement of consent, integral consensus of society. Maintenance, order of organization, read-throughs and basic educate work assignments have been regulated, including a patriotic and individual educate work, informative activity of military powers, informative-propagandist and psychological work, social-legal work and social- cultural activity, order of organization of co-operating with public organs, public and religious associations.

Key words: Military Powers of Republic Byelorussia, educate work, moral-psychological providing, national idea, national ideology, ideological work in military powers.